

УДК 606:632

ВПЛИВ БІОПРЕПАРАТІВ У ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ ОЗИМИХ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В УМОВАХ ЗОНИ МАЛОГО ПОЛІССЯ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

О. Куліш,

Р. Войтович,

Т. Козяр,

Львівська філія УкрНДПВТ ім. Л. Погорілого

Досліджено вплив біопрепаратів „Азотофіт-р” та “Біокомплекс-БТУ” в технологіях вирощування озимих зернових культур, проведено фенологічні спостереження і визначено вплив біопрепаратів на ріст і розвиток рослин, визначено економічну ефективність внесення біопрепаратів

Ключові слова: *технологія, біопрепарат, добриво, врожайність, ефективність.*

Суть проблеми. Хімічне інтенсивне землеробство у 80-ті роки минулого століття та перехід до екстенсивного ведення господарства з економічних причин у 90-ті роки негативно вплинули на ефективну родючість ґрунту, викликавши його деградацію. Використання альтернативних джерел удобрення дає можливість розв'язати кілька проблем: зменшуються витрати коштів на агрохімічне забезпечення технологій, зокрема не лише на придбання добрив, а й отрутохімікатів, необхідних для захисту рослин, оскільки фітосанітарний стан посівів покращується. Це розв'язує проблеми ресурсозбереження, чистоти продукції і захисту від забруднення засобами хімізації навколишнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В інформаційних джерелах та публікаціях [1-5] наведено результати досліджень, визначено ефективність застосування біопрепаратів, наведено рекомендації щодо їх використання в різних регіонах України. Проте, в наукових джерелах не в повній мірі розкрито ефективність застосування біопрепаратів в зоні Малого Полісся в різних технологіях вирощування сільгоспкультур.

Завдання дослідження – визначити ефективність застосування біопрепаратів в технологіях вирощування озимих зернових культур з різними системами обробки ґрунту.

Виклад основного матеріалу. Експериментальні дослідження з визначення впливу біопрепаратів, які містять живі мікроорганізми, проводили на дослідному полі Львівської філії УкрНДПВТ ім. Л. Погорілого (зона Малого Полісся). Забезпеченість ґрунту за основними елементами середня: гідролізований азот за Корнфілдом – 132; P₂O₅, мг/кг ґрунту за Кірсановом – 300; K₂O, мг/кг ґрунту за Кірсановом – 144; гумусу % – 4,7; РН сольове – 7,14. Площа під озимим тритикале становила 6 га, під сортами

озимої пшениці – 6 га. Тип ґрунту – дерново-карбонатний поверхнево оглеєний. Обробіток ґрунту під озиме тритікале проводили за трьома системами: традиційною, консервувальною та мульчувальною. Під сорти озимої пшениці було застосовано мульчувальну систему обробітку ґрунту.

Всі технологічні операції на ділянках проводили одночасно у відповідності з технологіями вирощування зернових культур. Фон мінерального живлення – N 45 кг/га д.р. та система захисту від бур'янів були однакові у двох культур.

Внесення біопрепаратів проводили у відповідності зі схемою проведення досліду: “Азотофіт” (0,2 л/га при одній обробці) та “Біокомплексом-БТУ” (0,5 л/га при дворазовій обробці), контроль – без біопрепарату. Робочий розчин вносили обприскувачем ОП-2000-02-01 у фазі кушіння та початку колосіння у вечірній час до заходу сонця, уникаючи дії прямих сонячних променів, які негативно впливають на живі бактерії. Біопрепарати додавали в бакову суміш із гербіцидом, який вносили у відповідні фази, тому обійшлося без додаткових витрат на їх внесення. Погодні умови характеризувалися надмірною кількістю опадів впродовж травня, другої декади червня та третьої декади липня з підвищеною температурою повітря.

В процесі виконання наукових досліджень проведені фенологічні спостереження за біометричними показниками – довжиною вегетативної маси та кореневої системи. Вищі показники розвитку рослин зафіксовано в консервувальній та мульчувальній системі обробітку ґрунту при застосуванні “Біокомплексу БТУ”. Результати впливу біопрепаратів на висоту рослин, довжину кореневої системи та елементи продуктивності колоса наведено в рисунках 1, 2, 3.

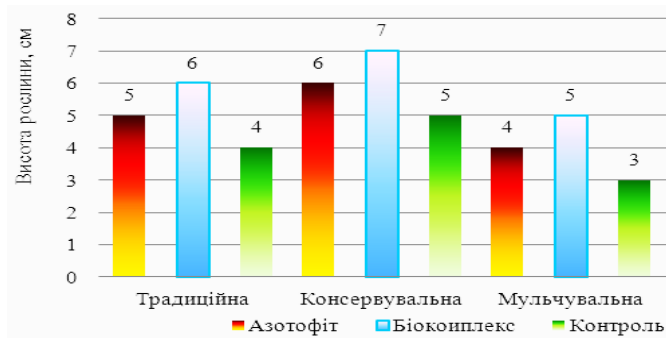

Рисунок 1 - Висота рослин озимого тритікале у фазі кінця кушіння

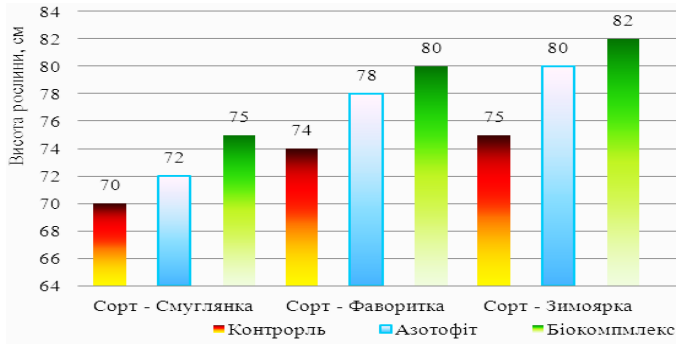
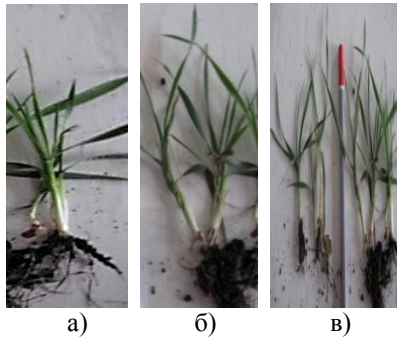

Рисунок 2 - Висота рослин сортів озимої пшениці у фазі прапорцевого листка

а – “Азотофіт”; б – “Біокомплекс–БТУ”; в – контроль.

Рисунок 3 - Інтенсивний розвиток кореневої системи озимої пшениці сорту Зимоярка

Під час дослідження проводили спостереження за густотою рослин у період повної стиглості, довжиною колоса, вагою 1000 зерен. На ділянці контролю без обробки та з внесенням біопрепаратів спостерігалась різниця у продуктивності колоса.

Дослідженням встановлено, що при вирощуванні озимого тритікале найкращі показники щодо росту та розвитку рослин забезпечив біопрепарат “Біокомплекс–БТУ” в консервувальній системі обробітку ґрунту.

Найнижчий показник розвитку рослин відзначався у мульчувальній системі обробітку ґрунту.

Показники елементів продуктивності колоса озимого тритікале наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Елементи продуктивності колоса озимого тритікале

Варіант	Системи обробітку ґрунту								
	Традиційна			Консервувальна			Мульчувальна		
	Азотофіт	Біокомплекс - БГУ	Контроль	Азотофіт	Біокомплекс - БГУ	Контроль	Азотофіт	Біокомплекс - БГУ	Контроль
Густота продуктивного стеблостою, шт./м ²	400	440	360	420	470	390	380	410	335
Довжина колоса, см	12	13,5	11	13,3	14,1	12	11	12	10,5
Вага 1000 зерен, г	42	47	39	40	45	34	43	44	38

Дослідженням встановлено, що при вирощуванні сортів озимої пшениці найкращі показники продуктивності колоса забезпечили сорт „Фаворитка” та „Зимоярка”. Показники елементів продуктивності колоса сортів озимої пшениці наведено в таблиці 2.

Таблиця 2 – Елементи продуктивності колоса сортів озимої пшениці

Варіант	Мульчувальна системи обробітку ґрунту								
	Смуглянка			Фаворитка			Зимоярка		
	Азотофіт	Біокомплекс - БГУ	Контроль	Азотофіт	Біокомплекс - БГУ	Контроль	Азотофіт	Біокомплекс - БГУ	Контроль
Густота продуктивного стеблостою, шт/м ²	660	700	620	500	530	480	450	550	430
Довжина колоса, см	9	10	9	8	10	8	9	9	8
Вага 1000 зерен, г	37,0	38,7	36,5	42,2	43,5	41,5	41,1	41,8	40

За пробним снопом визначали біологічний урожай зерна – без коріння на висоті зрізу біля кореневої шийки. Для цього за 2-5 днів до початку збирання з кожного варіанту досліду з облікових площадок розміром 1 м² відбирали пробний сніп по діагоналі поля в п'ятьох місцях. Відібрані проби у кожному варіанті досліду зв'язували, позначали етикетками та відправляли для аналізу в лабораторію. Результати наведено в таблицях 3 і 4.

Таблиця 3 - Урожайність озимого тритікале та економічна ефективність

Варіант	Система обробітку ґрунту								
	Традиційна			Консервувальна			Мульчувальна		
	“Азотофіт”	“Біокомплекс - БГУ”	Контроль	“Азотофіт”	“Біокомплекс - БГУ”	Контроль	“Азотофіт”	“Біокомплекс - БГУ”	Контроль
Біологічна урожайність, ц/га	65	69	59	66	70	58	64	68	59
Приріст урожайності в порівнянні з контролем, ц/га	6	10	-	8	12	-	5	9	-
Витрати, всього, грн/га		220	-		220	-		220	-
Вартість приросту, грн/га	1320	2200	-	1760	2640	-	1100	1980	-
Економічний ефект, грн/га		1980	-		2380	-		1760	-

Таблиця 4 - Урожайність сортів озимої пшениці та економічна ефективність

Варіант	Мульчувальна системи обробітку ґрунту								
	Смуглянка			Фаворитка			Зимоярка		
	“Азотофіт”	“Біокомплекс - БГУ”	Контроль	“Азотофіт”	“Біокомплекс - БГУ”	Контроль	“Азотофіт”	“Біокомплекс - БГУ”	Контроль
Біологічна урожайність, ц/га	54	57	50	50	53	47	48	52	44
Приріст урожайності в порівнянні з контролем, ц/га	4	7	-	3	6	-	4	8	-
Витрати, всього, грн/га	108	220	-	108	220	-	108	220	-
Вартість приросту, грн/га	880	1540	-	660	1320	-	880	1760	-
Економічний ефект, грн/га	772	1320	-	552	1100	-	772	1540	-

Біологічна урожайність культур сформувалась на рівні від 44 ц/га до 70 ц/га залежно від варіантів дослідів, які вплинули на густоту рослин та подальший їх розвиток.

Аналіз економічної ефективності свідчить, що найвищий економічний ефект в озимого тритікале порівняно з іншими варіантами дослідів відзначено при застосуванні безполицевого обробітку ґрунту в консервувальній системі за використання біопрепарату “Біокомплекс–БТУ”, він становить 2380 грн/га. В озимій пшениці найвищий економічний ефект відзначено за використання “Біокомплексу–БТУ” в сорту Зимоярка, який склав 1540 грн/га.

Висновки. Отже, за результатами досліджень (2014 року) можна зробити висновок, що вплив біопрепаратів дає збільшення врожайності озимих зернових культур. Так, з використанням “Біокомплексу–БТУ” показник приросту урожайності вищий, ніж у інших варіантах дослідів порівняно з контрольним.

Література

1. Важливі особливості біопрепаратів. – <http://orgzem.zo.net.ua>
2. Мишустин Е. Н. Микроорганизмы и продуктивность земледелия/ Е. Н. Мишустин. – М. : Наука, 1972. – 243 с
3. Шевченко О. І. Продуктивність і якість зерна пшениці ярої за різних способів застосування фізіологічно активних речовин/ О. І. Шевченко// Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Полтава, 2005. – Т. 4 (23). – С. 280–285.
4. Використання бактеріальних препаратів в сільському господарстві.– <http://www.grandbiology.com>
5. Традиційний обмін досвідом вчених та аграріїв. – <http://btu-center.com>

Анотація

Исследовано влияние биопрепаратов "Азотофит-р" и "Биокомплекс–БТУ" в технологиях выращивания озимых зерновых культур, проведены фенологические наблюдения и определено влияние биопрепаратов на рост и развитие растений, а также экономическая эффективность внесения биопрепаратов.

Summary

The investigated effect of biologics "Azotofit-r" and "Biocomplex-BTU" technology in growing winter crops, phenological observations conducted and the influence of biological products for plant growth and development, making economic efficiency defined biologics.